

До разової спеціалізованої ради PhD 14461
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Жаркової Ірини Іванівни
на дисертаційне дослідження Винничука Сергія Олеговича на тему:
«Формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти
засобами інноваційних технологій», подане на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасна трансформація вищої педагогічної освіти в Україні, зумовлена впровадженням концепції «Нова українська школа» та інтеграцією в європейський освітній простір, висуває нові вимоги до особистості вчителя, який перестає бути лише «транслятором знань». Сьогодні професійна майстерність педагога визначається не лише обсягом знань, а й здатністю до безперервного саморозвитку, адаптації до змін, гнучкого реагування на нестандартні педагогічні ситуації та критичного переосмислення власного досвіду. У цьому контексті рефлексивна компетентність постає як фундаментальна метакомпетентність, що забезпечує перехід від репродуктивного викладання до свідомої професійної творчості. Процес її формування має розпочинатися ще під час навчання в закладі вищої освіти.

Актуальність дослідження посилюється тим, що формування рефлексивної компетентності є важливою складовою професійного становлення сучасного педагога. Хоча в чинному Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти рефлексивна компетентність не виокремлена як самостійна професійна компетентність, проте її складники чітко представлені в багатьох трудових функціях і професійних компетентностях педагога, а її зміст реалізується через вимоги до здатності педагога здійснювати самоаналіз, самооцінювання, професійне самовдосконалення та коригування власної діяльності на основі рефлексії її результатів.

Тож вибір теми дисертаційного дослідження є обґрунтованим на рівні теорії, а також обумовлений потребою підготовки майбутніх учителів, здатних

перетворювати власну діяльність на об'єкт аналізу, керівництва та трансформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідної роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (державний реєстраційний номер 0123U104172). Тему дисертації перезатверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 27.01.2026 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Розроблені автором і викладені у дисертації наукові положення, висновки й рекомендації мають високий рівень обґрунтованості. Структура роботи та кількість опрацьованих літературних джерел свідчать про цілісність проведеного дослідження, автор посилається на праці відомих фахівців і пропонує власне бачення.

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності моделі та педагогічних умов формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій.

Достовірність результатів дослідження базується на науковій методології, вихідних теоретичних положеннях і понятійно-термінологічному апараті, використанні комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, що відповідають його об'єкту, предмету та завданням, особливостям формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій.

Щодо наукової новизни дослідження, то дисертантом вперше: розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій, яка представлена у формі взаємопов'язаних між собою блоків: мотиваційно-цільового (мета, завдання, методологічні підходи, дидактичні та специфічні принципи), змістово-діяльнісного (педагогічні умови, освітні компоненти, зміст навчання, нестандартні організаційні форми, інноваційні технології, методи, засоби навчання, етапи формування рефлексивної компетентності), діагностико-результативного (компоненти, критерії, діагностичний інструментарій, рівні, результат); визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій; розроблено методичне забезпечення

формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти із застосуванням інноваційних технологій (проаналізовано освітньо-професійні програми «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта ЗВО; визначено обов'язкові та вибіркові освітні компоненти циклу професійної підготовки, вивчення яких, сприяє формуванню рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти; охарактеризовано нестандартні організаційні форми та запропоновано структуру їхнього проведення; досліджено педагогічну практику та її потенціал для формування рефлексивної компетентності; запропоновано інноваційні технології, методи та засоби навчання, які є дієвими для формування рефлексивної компетентності.

Заслугує на увагу практична спрямованість результатів дослідження, які можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти. Зокрема, дисертантом запропоновано рефлексивні завдання, вправи, які можна використовувати під час проведення нестандартних організаційних форм зі здобувачами вищої освіти; розроблено електронний рефлексивний щоденник з педагогічної практики майбутнього вчителя початкової школи; наведено приклади педагогічних ситуацій (кейсів) для рефлексивного аналізу; представлено рефлексивні тренінгові вправи із використанням інноваційних технологій; запропоновано розробки семінарів-тренінгів, семінарів-практикумів, семінарів-«круглих столів» із різних освітніх компонентів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, про що є відповідні довідки.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація Винничука С. О. складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (288 найменувань із них 8 — іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 389 сторінок, з яких основного тексту — 295 сторінок. Робота містить 32 таблиці і 26 рисунків.

У вступі на достатньому науковому рівні дисертантом обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, подано методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію й впровадження отриманих результатів.

Перший розділ дисертації «Теоретичні засади формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій як психолого-педагогічна проблема» присвячений стану вивчення досліджуваної проблематики. На основі ґрунтовного аналізу джерельної бази Сергій Олегович здійснив понятійно-категоріальний аналіз процесу формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти, розкрив структуру та зміст рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти та схарактеризував інноваційні технології в системі теоретико-педагогічного аналізу, які доцільно використовувати в процесі формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти. Слід зазначити, що аналізуючи теоретичні основи формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій, дисертант чітко висвітлив авторську позицію розуміння сутності понять, виокремив і охарактеризував компоненти та показники сформованості рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інноваційних технологій. Також представив власну класифікацію інноваційних технологій з урахуванням їх спрямованості на формування компонентів рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

У другому розділі «Методичні основи формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій» автором виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови забезпечення ефективності формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій, зокрема: забезпечення усвідомлення здобувачами вищої освіти особистісної значущості рефлексії для майбутньої професійної діяльності та формування позитивної мотивації до рефлексивної діяльності; засвоєння здобувачами вищої освіти системи рефлексивних знань; комплексне застосування рефлексивних завдань для формування рефлексивних умінь; цілеспрямоване та систематичне впровадження в освітній процес закладів вищої освіти інноваційних педагогічних технологій.

Заслуговує на увагу розроблена структурно-функціональна модель формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти з використанням інноваційних технологій, яка охоплює взаємопов'язані блоки: мотиваційно-цільовий (передбачає мету, завдання, методологічні підходи та принципи процесу формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти), змістово-діяльнісний (представлений обов'язковими та вибірковими освітніми компонентами циклу професійної підготовки, змістом навчання, нестандартними формами, інноваційними технологіями, методами, засобами, етапами формування рефлексивної компетентності з використанням інноваційних технологій) та діагностико-результативний (передбачає очікуваний результат — підвищення рівня сформованості рефлексивної

компетентності здобувачів вищої освіти). На кожний із зазначених блоків мають вплив педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій. Вони сприяють ефективній реалізації структурно-функціональної моделі формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти з використанням інноваційних технологій. Модель є складною, відкритою та динамічною, здатною до оновлення відповідно до потреб конкретного закладу вищої освіти.

Дисертантом запропоновано методичне забезпечення формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інноваційних технологій, що передбачає використання нестандартних форм організації занять (семінарів-дискусій, круглих столів, дебатів, кейс-стаді, тренінгів), інноваційних технологій та методів навчання, рефлексивних завдань і спрямоване на розвиток самоаналізу, критичного мислення, умінь самооцінювання й самокорекції, створюючи умови для усвідомленого застосування знань та професійного самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи в педагогічній діяльності.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій» представлено результати діагностики рівня сформованості рефлексивної компетентності майбутніх фахівців за допомогою діагностичних методик (у тому числі й авторських) для визначення рівня сформованості рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти. Імпонує велика експериментальна база дослідження — у педагогічному експерименті брали участь 216 здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта 5 закладів вищої освіти із різних регіонів України (Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька та Харківська області). Контрольну групу склали 111 здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, а експериментальну групу — 105 здобувачів. У ході експериментального дослідження апробовано визначені педагогічні умови, які забезпечили створення сприятливого освітнього середовища для розвитку рефлексивних умінь майбутніх учителів початкової школи, активізації професійно-особистісної саморефлексії. Здійснено аналіз результатів експериментального дослідження, в тому числі й перевірка достовірності отриманих результатів методами математичної статистики.

Висновки до розділів та загальні висновки чіткі, логічно аргументовані, містять конкретні узагальнення. Їх зміст переконує в тому, що дисертант досягнув поставленої мети і виконав визначені завдання дослідження.

Повнота викладу основних положень дисертації в наукових виданнях.
Результати дисертаційного дослідження відображено в 10 наукових публікаціях,

з яких 8 — одноосібних: 5 статей у наукових фахових виданнях України (категорія «Б») і 5 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертації, містять обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань, вирізняються повнотою та якісним викладом матеріалів дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Винничука Сергія Олеговича відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Оформлення дисертації відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Структура дисертації, зміст та висновки повністю відображають її основні положення.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені в ній, отримані автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення здобутих дисертантом результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження і побажання дискусійного характеру. Зокрема:

1. Пропонуючи в п. 1. 3. власну класифікацію інноваційних педагогічних технологій з урахуванням їх спрямованості на формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи, варто було б обґрунтувати, яким чином та чи інша інноваційна технологія сприяє формуванню мотиваційного, когнітивного чи діяльнісного компонентів рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти.
2. Автором приділено значну увагу методичному забезпеченню формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій, проте роль викладача як фасилітатора рефлексивних процесів могла б бути висвітлена більш ґрунтовно.
3. Позитивно оцінюючи методичне забезпечення формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій, запропоновані педагогічні умови та розроблену структурно-функціональну модель формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інноваційних технологій, вважаємо, що в умовах повномасштабних воєнних дій в Україні, варто було б розкрити особливості формування рефлексивної компетентності з використанням інноваційних технологій в умовах дистанційного та змішаного навчання.

4. Зважаючи на сучасні тенденції цифровізації освіти, було б доречно більш детально розкрити вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують якості й практичного значення дисертації, мають здебільшого рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Винничука С. О.

Загальний висновок. Ґрунтовний аналіз дисертаційного дослідження Винничука Сергія Олеговича «Формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій» та опублікованих за його результатами наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація є оригінальною, цілісною, самостійно завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують конкретне наукове завдання, яке має теоретичне й практичне значення для педагогічної науки. Чітка логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків — це ті характеристики, які надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти та завершеності.

Дисертаційна робота Винничука Сергія Олеговича «Формування рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інноваційних технологій» є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її автор Винничук Сергій Олегович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Ірина ЖАРКОВА

